

Zvláštní hnízdění vlaštovky obecné (Hirundo rustica L.)

Ing. Václav Hlaváč, Havlíčkův Brod

Někdy zahnízdí ptáci tak, že marně hledáme důvody, které je vedly k nezvyklému způsobu založení hnízda. Jedním z těchto případů je hnízdění vlaštovky obecné ve Fučíkově ulici v Havlíčkově Brodě.

Třípodlažní činžovní dům staršího typu má větrací šachtu půdorysných rozměrů 1,50 x 1,50 m vysokou asi 9,0 m s betonovým dnem vyústěnou ve střeše. V okenním výklenku této šachty asi 1,50 m nad zemí si založil pár vlaštovek hnízdo, kde už po několika let vyvádí mláďata. Staří ptáci při zdolávání výšky šachty nemají problémy, vyváděná mláďata však mají často potíže když se mají v omezeném prostoru vytřepat vzhůru; a tak to z počátku musí jít po etapách s přichycením na zdi nebo s odpočinkem na vyšším okně.

Na hnízdění jsem byl upozorněn sousedy, když jedno mládě spadlo do vody shromážděné při dešti na dně šachty, kde se utopilo. Nevhodné umístění hnízda mělo jistě vinu na jeho zániku.

Neobvyklá hnízda labutě velké (Cygnus olor Gmelin), lysky černé (Fulica atra L.) a potápky malé (Podiceps ruficollis Pallas.)

Jan Koza, Semonice

Je známo, že ptáci v určitém prostředí a za podmínek vyvolaných antropologickými vlivy mohou stavět svá hnízda z materiálu pro daný druh velice odlišného. Z ornitologické literatury jsou např. známá drátěná hnízda obou našich hrdliček ve hřbitovních biocenezích. (1, 2) Jirsík (3) popisuje hnízdo žlůvy hajní z městského prostředí Brna, kde ptáci užívali ke stavbě hnízda papírových ústřížků, pohozených na smetišti knihařem. Rovněž konopky obecné na hřbitovech rády vplétají do hnízd měkké papírové nebo látkové předměty nalézané na výzdobách hrobů. Naproti to neobvyklý a netypický stavební materiál jsem našel u tří

našich běžných vodních ptáků. Na devastovaném mrtvém rameni Labe pod Černožicemi o. Hradec Králové zahnízdil na jaře roku 1984 pár labutí velkých, lysek černých a potápky malé. Rameno samo je dlouhodobým soustavným znečišťováním odpadními vodami z porážky Východočeských drůbežářských závodů v Černožicích prosto veškeré zelené vodní vegetace. Far zaplavených uschlých olší a vrb a sporé keřové porosty vrbové na strmých březích jsou jedinou vodní a okolovodní vegetací. Rameno je postupně zaváženo odpadem z obce samé a jednak z místních průmyslových závodů a skladu stavebnin státního statku. Zjara roku 1984 sem přesídlil znepokojovaný pár labutí velkých z Holohlavského rybníka a zahnízdil. Typické labutí hnízdo bylo celé zbudováno z odumřelých ve vodě se povalujících suchých vrbových a olšových větví na základě hnízda velice silných, hnízdní kotlinka byla vystlána jemnými suchými větvičkami a peřím. Pár labutí za vydatného příkrmování obyvateli zdárně vyhnízdil. Materiál, který tato naše největší labuť používá na stavbu hnízda v celém evroasijském areálu svého rozšíření je dobře znám. O poměrech u nás je směrodatné nejnovější moderní dílo K. Huďce a W. Černého (4). Naše labuť staví svá hnízda vesměs z listů rákosu a orobince; výstelku nahoře tvoří peří a jemné vodní rostliny, které ptáci buď uštípují nebo vytrhávají s kořeny. Hnízdo je během sezení přistavováno čerstvým materiálem. Orobinec, rákos, méně ostřici jako základní stavivo labutích hnízd uvádějí autoři klasického díla o ptácích Sovětského svazu G. P. Dementjev a H. N. Gladkov (5). Obdobné rostliny pro polské labutě cituje J. Gotzman a B. Jabłoński (6). Spolu s labutěmi hnízdil na rameni v blízkosti pár lysek černých, celé lysčí hnízdo bylo rovněž zbudováno ze slabších suchých proutků olší a vrby; hnízdní důlek byl vystlán papírem z obalů stavebních obkladaček. Základním stavivem pro hnízda dalších lysek jsou suché loňské listy vodních porostů (rákos, orobinec, puškvorec a sítiny), důlek je vystlán jemnějšími, které lysky před ukládáním máčejí ve vodě. Shodně je uváděno i výše citovanými prameny. Hnízdo potápky malé umístěné pod převisem vrbového keře bylo složeno ze suchých, avšak velice jemných olšových větviček, promísených zelenými lístky zmíněného vrbového převisu. Před začátkem snůšky

beze stopy zmizelo. Bylo by zajímavé zjistit, čím by v průběhu hnízdění ptáci přikrývali snůšku v nepřítomnosti na hnízdě, což je shodnou biologickou vlastností všech našich potápek. Všechny popsané případy neobvyklého hnízdění v člověkem pozmeněném životním prostředí byly ovlivněny velice příznivými faktory trofickými pro ptáky samé. U labutě velké to bylo pravidelné krmení lidmi a školní mládeží, u lisky černé a potápky malé odpadní vody z porážek drůbeže.

Literatura:

- Sládek, J., 1964: Drotené hnízda hrdličky zahradnej (*Streptopelia decaocto* Friv.). Zoologické listy 1.
- Piechocki, R., : Über ungewöhnliches nestbaum Material und das Vorkommen eines Zwerggeleges beim der Turkentaube (*Streptopelia decaocto* Friv.). Beiträge z. Vogelkunde 3
- Jirsík, Jos., 1955: Naši pěvci, Praha
- Hudec, K. a Černý, W. : Fauna ČSSR - Ptáci 1. Praha
- Demennějev, G. P. - Gladkov, H. N., 1952: Pticy Sovetskogo Sojuza. Moskva
- Gotzman, J., - Jabłoński, B., 1970: Gnízda naszych ptakow. Varšava.

Drozd cvrčala (*Turdus iliacus*) v severovýchodních Čechách
Jiří Flousek, Vrchlabí

Drozd cvrčala patří mezi druhy ptáků, s jejichž výskytem na území Československa se v posledních letech můžeme setkat stále častěji. Opomineme-li předválečné, ne vždy věrohodné údaje, podařilo se po řadě pozorování jednotlivých ptáků v hnízdním období (Miles 1969, 1975) plně prokázat hnízdění cvrčaly v ČSR až v roce 1970 na území východních Čech (Miles a Konopka 1972). Od té doby stále přibývá zpráv o předpokládaném nebo doloženém hnízdění i z jiných oblastí Čech (Třeboňsko - Ševčík 1982, Šumava - Janda in verb., a další - Hudec 1983). V mimohnízdním období můžeme cvrčaly pravidelně zastihnout v průběhu jarního a podzimního tahu, tj. především březem až dubem a říjen až listopad. Pozorování z jiných měsíců jsou vzácná, zimní nálezy z území ČSR zcela vyjimečné (Hudec l.c.).

Předložený příspěvek, který je výsledkem pravidelného sledování výskytu drozda cvrčaly v širším okolí Hronova (NA) v letech 1973-80 (s výjimkou roku 1979) a ve Vrchlabí (TU) v letech 1983-84, doplňuje především údaje o zimních nálezech uvedeného druhu na našem území.

Cvrčala se ve sledované oblasti objevovala pravidelně při jarním průtahu v březnu, dubnu a prvních dnech května (obr. 1). Vyjimečný byl rok 1975, kdy se cvrčaly vyskytovaly v okolí Hronova v lednu a v měsících pravidelného jarního tahu už nebyly pozorovány. Některá zastižení koncem dubna a v první polovině května již naznačovala možné hnízdění (nosení hnízdního materiálu). Konkrétní doklad o hnízdění však nebyl získán. Z hlediska hnízdění je zajímavé i jediné pozorování (srpen 1981). Současně však nelze vyloučit ani možnost předoletové potulky exempláře, který hnízdil mimo území našeho státu.

V období podzimního tahu nebyly cvrčaly zastiženy v okolí Hronova a s výjimkou jediného pozorování ani ve Vrchlabí, přestože v Krkonoších jsem zaznamenal jejich pravidelný tah přes vrcholové partie během září a října.